สรุปประเด็นสำคัญจากการสัมมนา BOT Symposium 2025

Research Talks “การเงินเพื่อปลดล็อกศักยภาพธุรกิจและครัวเรือนไทย”

โสมรัศมิ์ จันทรัตน์ และ ทศพล อภัยทาน

หน้าที่หลักประการหนึ่งของระบบการเงินคือการจัดสรรทุนผ่านสินเชื่อไปยังธุรกิจและครัวเรือนที่นำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากทำหน้าที่นี้ได้ดี ธุรกิจที่มีศักยภาพจะได้ทุนไปดำเนินธุรกิจ ครัวเรือนจะมีเครื่องมือรับมือกับความไม่แน่นอน ออม และสะสมความมั่งคั่ง ซึ่งล้วนเป็นรากฐานของการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว Research Talk นี้ชวนดูว่าภาคการเงินไทยยังติดขัดตรงไหน และจะปลดล็อกศักยภาพของธุรกิจและครัวเรือนได้อย่างไร

SMEs ไทยส่วนใหญ่อยู่นอกระบบสินเชื่อ และระบบยังจัดสรรทุนไปไม่ถึงธุรกิจที่มีศักยภาพ

SMEs ไทยราว 2.9 ล้านรายมีสินเชื่อในระบบเพียงหนึ่งในสาม เมื่อเทียบตามวงจรชีวิตธุรกิจ ธุรกิจในระบบสินเชื่อแข็งแกร่งกว่าแทบทุกมิติ แต่ระบบอาจยังคัดกรองธุรกิจตามศักยภาพได้ไม่ดีนัก โดย SMEs เข้าถึงสินเชื่อได้น้อยกว่ารายใหญ่มาก แม้แต่ SMEs ประสิทธิภาพสูงก็ยังเข้าถึงสินเชื่อน้อยกว่ารายใหญ่ที่ประสิทธิภาพต่ำ และเมื่อเข้าถึงได้ SMEs ก็ยังจ่ายดอกเบี้ยสูงกว่า แม้คำนวณจากปัจจัยพื้นฐานบนมาตรวัดเดียวกันทั้งรายเล็กและรายใหญ่แล้ว ดอกเบี้ยที่ SMEs จ่ายก็ยังสูงเกินกว่าที่ความเสี่ยงและประสิทธิภาพจะอธิบายได้ ทั้งการที่เก่งแต่เข้าถึงยาก และเข้าถึงได้แต่จ่ายแพง ล้วนสะท้อน**ปัญหาการจัดสรรทรัพยากร**

สองอุปสรรคในตลาดสินเชื่อ: ข้อมูลไม่สมมาตร และการกระจุกตัวในสินเชื่อวงเงินเล็ก

อุปสรรคอาจมาจากหลายปัจจัย แต่จุดที่มีสัญญาณชัดเจนมี 2 เรื่อง

อุปสรรคแรกคือข้อมูลไม่สมมาตร ซึ่งเห็นได้ชัดในธุรกิจที่ยังใหม่ แม้เป็น SMEs ประสิทธิภาพสูง แต่หากมีอายุเพียง 0–5 ปี จะเข้าถึงสินเชื่อธนาคารพาณิชย์ได้เพียง 11% เทียบกับ 30–37% สำหรับธุรกิจที่อายุเกิน 10 ปี เพราะธุรกิจใหม่ยังมีข้อมูลให้ธนาคารใช้ประเมินได้จำกัด ทั้งที่ช่วงตั้งต้นเป็นช่วงที่สินเชื่อช่วยได้มากที่สุด นอกจากนี้ ข้อมูลการปฏิเสธสินเชื่อของเครดิตบูโรปี 2568 ยังชี้ว่าลูกหนี้ใหม่ที่ไม่มีประวัติถูกปฏิเสธ 78% ใกล้เคียงลูกหนี้ที่มีหนี้เสีย (86%) การไม่มีประวัติจึงถูกมองว่าเสี่ยงพอ ๆ กับการมีหนี้เสีย

อุปสรรคที่สองคือโครงสร้างตลาดที่กระจุกตัว ในสินเชื่อวงเงินเล็ก เช่น ต่ำกว่า 100,000 บาท ลูกหนี้เกือบทั้งหมด (97%) อยู่กับธนาคารเพียง 4 แห่ง เทียบกับ 51% ในวงเงินเกิน 500 ล้านบาท สะท้อนว่า SMEs รายเล็กมีทางเลือกและอำนาจต่อรองน้อย ขณะที่ต้นทุนการปล่อยกู้รายเล็กก็ยังสูงจากปัจจัยอื่นด้วย

แนวทางนโยบายฝั่งธุรกิจ: แก้ให้ตรงกับอุปสรรค

มี 3 แนวทางที่ตอบอุปสรรคข้างต้นโดยตรง และควรทำไปพร้อมกัน

- **ลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูล** รวมถึงข้อมูลทางเลือก ให้ธนาคารปล่อยกู้ได้ใกล้เคียงความเสี่ยงและความสามารถจริงมากขึ้น และเนื่องจากผู้ให้กู้แต่ละรายอาจไม่มีแรงจูงใจเปิดข้อมูลลูกค้าของตน รัฐหรือธนาคารกลางจึงควรเป็นเจ้าภาพสร้าง platform กลาง
- **เพิ่มผู้เล่นในตลาดสินเชื่อวงเงินเล็ก** ทั้งจูงใจผู้เล่นเดิมด้วยการลดต้นทุนการปล่อยกู้ และเปิดรับผู้เล่นใหม่ด้วยใบอนุญาตที่มีการกำกับอย่างได้สัดส่วนกับความเสี่ยง
- **ค้ำประกันและแบ่งรับความเสี่ยงโดยรัฐ** ในกรณีที่ต้นทุนยังลดลงไม่พอให้การปล่อยกู้คุ้มค่า โดยต้องออกแบบให้มุ่งเป้าไปที่ผู้ที่ถูกจำกัดสินเชื่อจริง ไม่ใช่ผู้ที่กู้ได้อยู่แล้ว และค้ำเพียงบางส่วน (partial) เพื่อให้ผู้ให้กู้ยังมีแรงจูงใจคัดกรองตามความเสี่ยงที่แท้จริง

ฝั่งครัวเรือน: เข้าถึงบริการการเงินได้ในวงกว้าง แต่สุขภาพทางการเงินยังเปราะบาง

คนไทย 90% มีบัญชีเงินฝาก 83% ใช้ digital payment และ 61% ของประชากรวัยทำงานมีสินเชื่อในระบบท่ามกลางผู้ให้กู้จำนวนมากทั้งในและนอกระบบ แต่มีเพียง 36% ที่ออม และ 2% ที่ลงทุน ขณะที่ 40% มีหนี้เกินตัว และ 20% มีปัญหาชำระหนี้ ครัวเรือนแต่ละกลุ่มยังมีปัญหาต่างกัน ผู้มีรายได้สูงออมและลงทุนต่ำ มนุษย์เงินเดือนมีหนี้เกินตัวสูงและขาดภูมิคุ้มกัน ผู้ประกอบการอิสระขาดสภาพคล่องและเข้าถึงทุนต่อยอดธุรกิจยาก ส่วนกลุ่มรับจ้างทั่วไปพึ่งหนี้นอกระบบจนติดกับดักหนี้ โจทย์ของภาคการเงินจึงอยู่ที่การสร้างการเข้าถึงสินเชื่ออย่างมีคุณภาพสำหรับทุกกลุ่ม การแก้หนี้ครัวเรือน และการไปให้ไกลกว่าสินเชื่อ เช่น การส่งเสริมการออมและการลงทุน

สินเชื่อที่มีคุณภาพเริ่มจากข้อมูล แต่ต้องอาศัยการกำกับดูแลและวัฒนธรรมสินเชื่อที่ดีด้วย

สินเชื่อที่มีคุณภาพต้องตอบโจทย์ผู้กู้และชำระคืนได้โดยไม่ก่อหนี้เกินตัว ก้าวแรกคือแก้ปัญหาข้อมูลไม่สมมาตร งานวิจัยจากโครงการสินเชื่อสร้างเครดิตสร้างโอกาสของธนาคารออมสินพบว่า กลุ่ม unbanked จำนวนหนึ่งมีศักยภาพชำระคืน โดยความสัมพันธ์กับธนาคาร การผูกบัญชีรับสวัสดิการหรือจ่ายค่าน้ำค่าไฟ และการฝากถอนต่อเนื่อง สะท้อนความตั้งใจชำระหนี้ได้ สินเชื่อสำหรับกลุ่มนี้จึงต้องผสานความสัมพันธ์วินัย alternative data และสัญญาที่ยืดหยุ่น ซึ่งสถาบันการเงินทำได้เอง หรือร่วมกับภาคส่วนที่มีข้อมูลผู้กู้ เช่น ร่วมกับนายจ้างปล่อยสินเชื่อให้พนักงาน

ต้องมีการรวมศูนย์ข้อมูลเครดิตเพื่อลดการก่อหนี้เกินตัว

ปัจจุบันผู้ให้กู้กว่า 1 แสนแห่งมีเพียง 155 แห่งที่อยู่ในระบบข้อมูลเครดิต (NCB) สถาบันการเงินจึงมองไม่เห็นภาระหนี้ทั้งหมดของลูกหนี้ ดังที่เกษตรกรจำนวนมากกู้ทั้งธนาคารรัฐและสถาบันการเงินชุมชนแล้วหมุนหนี้แบบ "ผลัดผ้าขาวม้า" แต่การรวมศูนย์ข้อมูลอย่างเดียวยังไม่พอ ต้องใช้ข้อมูลกำกับดูแลอย่างทั่วถึง สถาบัน

การเงินต้องใช้ข้อมูลพิจารณาสินเชื่อ และลูกหนี้ต้องเข้าใจความหมายของข้อมูลเครดิต เพื่อสร้างวัฒนธรรมที่สถาบันการเงินปล่อยสินเชื่ออย่างรับผิดชอบ และลูกหนี้หวงแหนประวัติเครดิตของตน

ต้องยกระดับการกำกับดูแลผู้ให้บริการที่อยู่คนละร่มให้ได้มาตรฐานเดียวกัน

โดยเฉพาะ non-bank ซึ่งมีกว่า 1,900 แห่งที่อยู่นอก NCB และบางผลิตภัณฑ์โตเร็ว เช่น BNPL ที่จำนวนบัญชีและยอดสินเชื่อโตเฉลี่ยเกือบ 90% ต่อปี จนมีความสำคัญเชิงระบบ ทั้งช่วยเพิ่มการเข้าถึงสินเชื่อ และสร้างความเสี่ยงต่อการก่อหนี้เกินตัวของครัวเรือนในวงกว้าง

แก้หนี้ครัวเรือนให้ได้ผลต้องทำรอบด้าน

หนี้ครัวเรือนแก้ยากเพราะกระจายในวงกว้างและมีสาเหตุหลายด้าน ต่างจากวิกฤตต้มยำกุ้งที่ปัญหากระจุกในบริษัทใหญ่ไม่กี่แห่ง การทดลองร่วมกับ ธ.ก.ส. ชี้ว่าการแก้หนี้ให้ยั่งยืนต้องปรับโครงสร้างหนี้ให้ตรงศักยภาพ ควบคู่กับให้สถาบันการเงินเชิงรุกในการสร้างความเข้าใจและวินัยทางการเงิน และที่สำคัญต้องเพิ่มศักยภาพในการชำระหนี้ของครัวเรือนไปพร้อมกัน

โจทย์ของธุรกิจและครัวเรือนมีรากเดียวกัน คือระบบการเงินยังมองไม่เห็นศักยภาพที่แท้จริง ทั้ง SMEs ที่เก่งแต่ยังใหม่ และครัวเรือนที่ไม่มีรายได้ประจำแต่ชำระคืนได้ ต่างถูกจำกัดด้วยข้อมูลไม่สมมาตร ทางออกจึงเริ่มจากโครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูลและการกำกับดูแลบนมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งสร้างผลได้ภายนอกเชิงบวก (positive externalities) ต่อทั้งระบบ แต่ผู้ให้กู้แต่ละรายไม่มีแรงจูงใจลงทุนเอง รัฐและธนาคารกลางจึงต้องเป็นเจ้าภาพ เมื่อทุนไหลไปถึงศักยภาพได้จริง ธุรกิจและครัวเรือนไทยก็จะเติบโตไปด้วยกัน